

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Chinese porcelain and other orientalia and exotica in Spain during the Habsburg dynasty

Krahe Noblett, M.C.I.

Citation

Krahe Noblett, M. C. I. (2014, September 18). *Chinese porcelain and other orientalia and exotica in Spain during the Habsburg dynasty*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/28741>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/28741>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/28741> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Krahe, Cinta

Title: Chinese porcelain and other orientalia and exotica in Spain during the Habsburg dynasty

Issue date: 2014-09-18

SAMENVATTING

Tijdens de regering van koning Philips II (r. 1556-98) werd het Spaanse Rijk uitgebreid door de kolonisatie van de Philippijnen en de stichting van Manila in 1571. Al veel eerder, sinds het begin van het zogenaamde ‘tijdperk van ontdekkingen’ (15e-17e eeuw), was het duidelijk dat de Spanjaarden geïnteresseerd waren in Chinees porselein en andere exotica. Onder de Spaanse Habsburgers (1517-1700) verhevigde deze belangstelling aangezien men relatief gemakkelijk toegang had tot de gebieden waar deze zaken geleverd werden. Ondanks het feit dat er in die periode een levendige Spaanse handel in Chinees porselein bestond, is er toch maar bijzonder weinig porselein bekend dat op bestelling gemaakt is voor de Spaanse Kroon of de adel; in de huidige koninklijke collecties bevindt zich zelfs geen enkel stuk meer. Toch toont de inventaris van de goederen van Philips II aan dat hij toendertijd de grootste collectie Chinees porselein in Europa bezat, ruim drieduizend stukken. De huidige afwezigheid van gedocumenteerd porselein uit de Habsburgse periode in Spaanse collecties roept een aantal vragen op. Ten eerste: waarom zijn er in andere landen wel dergelijke stukken bewaard gebleven, met name in Portugal met z’n aardbevingen en oorlogen. Ten tweede: wat was dan de receptie van Chinees porselein in Spanje in de zestiende en zeventiende eeuw, hoe werd het gebruikt en gewaardeerd?

Het onderzoek ter beantwoording van deze vragen richtte zich op primaire bronnen die informatie kunnen geven over de aanwezigheid van Chinees porselein en exotica in Spanje. Met name een groot aantal, niet eerder gepubliceerde archivalia werden onderzocht, zoals taxatielijsten en boedelinventarissen van leden van de Spaanse Kroon, de adel, de geestelijkheid en anderen. De relevante documenten - getranscribeerd en in het Engels vertaald, zie deel 2 - bevatten gedetailleerde gegevens en verschaften inzicht in de manier waarop Spanjaarden porselein categoriseerden en gebruikten, ook binnen de bredere context van de kunstnijverheid in die periode. Prijzen werden duidelijk bepaald op grond van vraag en aanbod, terwijl ook het formaat een factor was voor de hoogte van de taxatie. Gedurende de zestiende eeuw droeg Chinees porselein bij aan de pracht en praal van het Habsburgse Hof, in het bijzonder ten tijde van Philips II. In verslagen wordt verteld hoe de leden van de koninklijke familie porselein voor verschillende doeleinden gebruikten, bijvoorbeeld voor het opdienen van soep, voor vis en desserts of voor het verspreiden van welriekende geuren. Tevens wordt in de archivalia de breekbaarheid van porselein benadrukt door te vermelden wanneer stukken gebarsten of gebroken zijn. Het is tekenend voor de afnemende waardering voor porselein in de tweede helft van de zeventiende eeuw dat er toen vaak geen waarde aan werd gegeven in de inventarissen; alleen de zilveren monturen werden op gewicht getaxeerd. Spaanse monarchen na Philips II waren duidelijk minder geïnteresseerd in het verwerven van Chinees porselein dan in de aankoop van luxe-artikelen zoals tapijten, schilderijen en voorwerpen van edelmetaal.

Contemporaine Spaanse woordenboeken hielpen bij het bepalen van de precieze betekenis van Spaanse termen die betrekking hadden op porselein en orientalia. Het woord *buxerías*, bijvoorbeeld, was een term voor objecten die niet duur of waardevol waren, maar toch goed gemaakt en smaakvol. Ze waren bestemd voor vrouwen en kinderen (de Portugese naam voor dergelijke zaken was *miuzudas*). Verwarrend is het gebruik van het woord *porcelana* in een groot aantal documenten, al daterend vanaf de 15e eeuw. Voor dit onderzoek was het uiteraard belangrijk te weten wat er precies mee bedoeld was, maar de betekenis bleek vaak onduidelijk of dubbelzinnig. De term refereerde niet alleen aan voorwerpen die wij nu 'porselein' noemen, maar was ook een aanduiding voor kommen, koppen of schotels gemaakt van zilver, hout, hoorn, albast of glas.

Een andere primaire bron zijn archeologica, in Spaanse steden opgegraven scherven van Chinees porselein. Deze vertellen ons veel over het werkelijke gebruik in het Spanje van de Habsburgers. Recentere archeologische projecten in heel Spanje - met uitzondering van Baskenland - leverden veel materiaal, met name de verschillende stadsopgravingen in Madrid, zetel van het Hof, en in Sevilla, het belangrijkste handelscentrum. Het grootste deel van dit schervenmateriaal bestaat uit kraakporselein, vervaardigd vanaf c. 1560 tot 1645. Het is een massaproduct dat als onderdeel van de reguliere handel werd aangevoerd; uitzonderlijke typen of voorstellingen komen slechts zelden in de vondsten voor. Het wat latere overgangsporselein en het vroege Kangxi porselein (2e helft 17e eeuw) is zeer schaars vertegenwoordigd; wel treft men incidenteel laat-17e eeuwse Japans porselein uit Arita aan, met name fragmenten van hoge chocoladekoppen. Hoewel in de documenten vaak melding gemaakt wordt van 'verguld' porselein, werd slechts één scherf van het deels met goud gedecoreerde laat-16e eeuwse *kinrande* aangetroffen. Een aparte categorie vormen de vondsten in scheepswrakken. Hier wordt vooral ingegaan op de porseleinelading van de *San Diego* die in 1600 door een Nederlandse vloot bij Manila tot zinken werd gebracht. Slechts drie gedocumenteerde stukken uit de Habsburg periode zijn tot dusver in Spaanse collecties bekend en worden hier besproken.

Tenslotte worden als primaire bron Spaanse schilderijen behandeld. Ten tijde van de Habsburgers werden voornamelijk voorwerpen van (verguld) zilver, brons, glas en lokale keramiek op schilderijen - vooral stillevens - afgebeeld, een enkele keer ook porselein. Dat is opnieuw een indicatie van het relatief geringe belang dat er aan gehecht werd in de materiële cultuur van het Spanje van die tijd. De afgebeelde soorten komen goed overeen met hetgeen uit de stadsopgravingen bekend werd, namelijk gewoon kraakporselein voor dagelijks gebruik. Enkele stukken representeren echter - heel verrassend - een tot dusver onbekend, vroeg type hoge kop voor het drinken van chocola.

Dit onderzoek heeft een grote hoeveelheid nieuwe gegevens opgeleverd die er toe bijdragen dat Spanje nu beter geplaatst kan worden binnen de context van de receptie van porselein en exotica in het Europa van die tijd. Tegelijkertijd doen zich nieuwe vragen voor die tot verder onderzoek uitnodigen, terwijl de toegepaste methodiek - het raadplegen van primaire bronnen - hopelijk inspireert tot soortgelijk onderzoek in Spanje naar andere aspecten van de materiële cultuur.